

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ

УДК 378.147:81.25

DOI: 10.31652/2412-1142-2023-69-152-163

Довгань Лариса Іванівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземної філології та перекладу,

Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного університету,

м. Вінниця, Україна

ORCID ID: 0000-0003-4742-6570

laradovhan@ukr.net

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті узагальнено досвід професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів у закладах вищої освіти. Висвітлено питання нормативно-правового регулювання професійної підготовки та діяльності філологів-перекладачів в Україні. Обґрунтовано, що зростання обсягу попиту на перекладацькі послуги та зміна вимог до перекладачів призвели до необхідності трансформацій у системі та процесі професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів у закладах вищої освіти. Наведено основні недоліки традиційної системи навчання майбутніх філологів-перекладачів в системі вищої освіти. Зазначено, що попри недоліки, традиційна система навчання накопичила значний позитивний потенціал та забезпечує високий рівень фундаментальної підготовки. Зосереджено увагу на тому, що успішність фахової реалізації філолога-перекладача залежить від рівня його професійної компетентності та наведено її складові. Охарактеризовано основні складові професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів у системі вищої освіти України. Визначено, що вдале поєднання теоретичної й практичної підготовки та отримання навичок застосування сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій перекладу формують у майбутніх філологів-перекладачів компетентності, які дозволять здійснювати професійний переклад будь-якого рівня. Розглянуто основні підходи сучасної моделі професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів в системі вищої освіти України. Окреслено основні завдання, які покликана вирішити модернізація професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів в системі вищої освіти України. Висвітлено сучасні тенденції в організації та реалізації професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів, навчання в межах якої спрямовано на практичну підготовку за рахунок тісної співпраці закладів вищої освіти ізстейкхолдерами. Зазначено, що повномасштабне вторгнення викликало низку нових викликів і проблем професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів в системі вищої освіти України, а пошук шляхів їх подолання потребує подальших наукових досліджень.

Ключові слова: філолог-перекладач; вища освіта; професійна підготовка; професійна компетентність.

1. ВСТУП

Глобалізаційні та євроінтеграційні процеси, розширення міжнародної співпраці України в культурній, економічній, суспільно-політичній та інших сферах супроводжуються зростанням попиту на перекладацькі послуги та інтенсивним розвитком індустрії перекладу, що об'єктивно викликає потребу в збільшенні кількості ефективних медіаторів міжкультурної та міжмовної комунікації – філологів-перекладачів.

Результати аналізу ринку перекладацьких послуг, проведеного експертами Європейського союзу асоціацій перекладацьких компаній (EUATC), свідчать, що обсяги надання перекладацьких послуг в найближчій перспективі зростатимуть на понад 5 %

щорічно [4]. Для задоволення зростаючого попиту на перекладацькі послуги необхідним є відповідне кадрове забезпечення перекладацької сфери, що стимулює європейський та український ринок праці реагувати зростанням обсягів попиту на високоякісних філологів-перекладачів, а ринок освітніх послуг – зростанням обсягів освітніх пропозицій в системі їхньої професійної підготовки.

Постановка проблеми. Зважаючи на зростаючий попит у високоякісному перекладі та перекладачах, здатних його забезпечити, система професійної підготовки філологів-перекладачів в системі вищої освіти України потребує не тільки збільшення чисельності здобувачів (майбутніх випускників), а й вдосконалення змісту, форм і методів їхнього навчання. У сучасному динамічно мінливому світі складність та вимоги до здійснення перекладацької діяльності постійно підвищуються. Глобалізація, культурна інтеграція, розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій ставлять нові завдання перед професійною підготовкою філологів-перекладачів. Сьогодні філолог-перекладач повинен мати як високий якісний рівень професійної перекладацької компетентності, так і бути готовим й здатним до швидкої перебудови та адаптації до нових умов перекладацької діяльності у всіх формах її прояву.

Якість професійної діяльності філолога-перекладача безпосередньо залежить від рівня його професійної підготовки. Такі професійні компетентності, як знання іноземних мов, навички та вміння в сфері перекладу формуються в процесі навчання майбутніх філологів-перекладачів у закладах вищої освіти та стають базою, на яку вони спиратимуться у своїй професійній діяльності та яка сприятиме їхньому професійному розвитку та кар'єрному успіху.

Професійна підготовка майбутніх філологів-перекладачів не може обмежуватися навчанням вільному володінню іноземними мовами та основам усного і писемного перекладу. Важливим у системі професійної підготовки філологів-перекладачів є розвиток у них компетентностей, які допоможуть швидко та якісно адаптуватися до змін, забезпечувати ефективну комунікацію, розуміти різні контексти, застосовувати творчість при перекладі, розуміти культурні відмінності тощо. Завданням закладів вищої освіти є створення оптимальних освітніх умов, які сприятимуть формуванню у майбутніх філологів-перекладачів комплексу необхідних професійних та «м'яких» компетентностей.

Існуючі невідповідності системи професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів у закладах вищої освіти України вимогам, які висуваються сучасним професійним середовищем до випускників цього напрямку, мають бути усунуті. Корисним в даному контексті, на наш погляд, є узагальнення досвіду та висвітлення проблем, підходів і тенденцій розвитку професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів у закладах вищої освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики професійної підготовки філологів-перекладачів присвятили свої праці такі українські та зарубіжні вчені, як О. Барбанюк [1], Є. Бесєдіна [2], Н. Бідюк [3], Дж. Голмс [4], Т. Григоренко [5], Н. Іваницька [6], В. Ігнатенко [7], М. Іконнікова [8], Л. Максименко [9], Л. Олексієнко [10], Т. Петрова та [1], І. Савка [11], Я. Фабрична [12] та багато інших. У своїх роботах дослідники визначають ключові компетентності філолога-перекладача, описують вимоги до філолога-перекладача, які необхідні для успішної конкуренції на ринку праці, обґрунтовують необхідність оптимізації моделі підготовки сучасного філолога-перекладача, оцінюють якість підготовки філологів-перекладачів відповідно до національних та закордонних підходів тощо. Зважаючи на актуальність пошуку шляхів удосконалення професійної підготовки філологів-перекладачів у закладах вищої освіти України, необхідним є узагальнення існуючого наукового доробку як бази для проведення подальших наукових розвідок.

Мета статті. Метою статті є узагальнення досвіду та висвітлення проблем, підходів і тенденцій розвитку професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів у закладах вищої освіти України.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Професійною перекладацькою діяльністю займаються професійні фахівці сфери перекладу – перекладачі. Професійна діяльність перекладачів в Україні регулюється чинним законодавством, а її здійснення потребує отримання професійної освіти та реєстрації у Вищій раді юристів України (ВРЮУ), яка уповноважена перевіряти професійний статус, кваліфікацію, мовну компетентність та академічну мобільність фахівців [13]. Зокрема, це стосується таких професій, як лінгвіст, перекладач, копірайтер, редактор, спічрайтер, викладач закладу вищої освіти тощо.

Згідно з Національним класифікатором України «Класифікатор професій», професії «філологи, лінгвісти, перекладачі та усні перекладачі» перебувають у наступних межах [14]:

- 244: Професіонали в галузі економіки, соціології, археографії, археології, географії, кримінології та палеографії;

- 244.2: Професіонали в галузі філології, лінгвістики та перекладів;

- 2444.1: Наукові співробітники (філологія, лінгвістика, переклади);

- 2444.2: Філологи, лінгвісти, перекладачі та усні перекладачі.

Професія перекладача в Україні передбачає, як правило, здобуття вищої філологічної освіти як частини системи спеціалізованої освіти. Здобуття філологічної освіти здійснюється відповідно до розподілу галузей гуманітарних наук (спеціальності «Українська мова і література», «Прикладна лінгвістика», «Філологія»), соціальних і поведінкових наук (спеціальність «Психологія»), а також журналістики. Переважна більшість фахівців-перекладачів в Україні здобувають професійну філологічну освіту за спеціальністю 035 «Філологія» і спеціалізацією «Переклад», що уможливорює, на нашу думку, використання щодо таких фахівців терміну «філолог-перекладач».

Здобуття вищої освіти майбутніми філологами-перекладачами в Україні здійснюється в рамках спеціалізованої філологічної освіти на п'яти кваліфікаційних рівнях Національної рамки кваліфікацій (НРК), а саме:

- 1) початковий рівень (короткий цикл), відповідає п'ятому кваліфікаційному рівню НРК;

- 2) перший (бакалаврський) рівень, який відповідає шостому кваліфікаційному рівню НРК;

- 3) другий (магістерський) рівень, який відповідає сьомому кваліфікаційному рівню НРК;

- 4) третій (освітньо-науковий) рівень, який відповідає восьмому кваліфікаційному рівню НРК;

- 5) науковий рівень, який відповідає дев'ятому кваліфікаційному рівню НРК.

Кожен з рівнів системи професійної підготовки філологів-перекладачів має свої навчальні цілі та має забезпечувати своєчасне формування або коригування освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти відповідно до умов і особливостей закладів освіти та потреб ринку освітніх послуг.

Система забезпечення якості вищої філологічної освіти філологів-перекладачів в Україні складається із:

- системи забезпечення вищими закладами освіти якості освітньої діяльності та якості філологічної освіти (система внутрішнього забезпечення якості);

- системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих закладів освіти та якості філологічної освіти;

- системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Зростання обсягу попиту на перекладацькі послуги та зміна вимог до перекладачів призвели до необхідності змін у системі та процесі професійної підготовки перекладачів у закладах вищої освіти України. Раніше перекладачів готували переважно до роботи з офіційними документами і текстами та з усним перекладом. Сьогодні перекладачі повинні мати знання з різних галузей знань, а також навички роботи з комп'ютерними програмами для перекладу, здатність до творчого перекладу, який вимагає знання культур, історії та звичаїв країн, з мов яких перекладач здійснює переклад. Зміна уявлень про перекладацьку

діяльність призвела до необхідності змін у процесі навчання перекладачів [7]. Модернізація системи та процесу підготовки перекладачів відповідає потребам сучасного ринку праці і сприяє підвищенню якості перекладів.

Глобалізація, євроінтеграція, інформатизація та комерціалізація сфери перекладу позитивно вплинули на перспективи розвитку професії перекладача. Сучасні соціальні зміни зумовили зміни в характері (масштабність і масовість) і функціях перекладу та зростання обсягів ринку перекладів. Розширення обсягів ринку перекладу вимагає наявності професійно підготовлених філологів-перекладачів нової якості. Вплив цих чинників актуалізує проблему модернізації професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів. Для успішної кар'єри філолог-перекладач повинен мати глибокі знання іноземних мов і культур, а також навички роботи з комп'ютерними програмами для перекладу. Він також повинен бути здатним швидко навчатися, адаптуватися до нових умов і бути креативним [2]. В першу чергу, на наш погляд, потребують удосконалення організація, зміст, форми та методи навчання здобувачів вищої освіти.

В основу традиційної системи професійної підготовки філологів-перекладачів в системі вищої освіти України покладено два основних напрями організації навчання, а саме: 1) зміст навчання, тобто, що саме викладається здобувачам вищої освіти; 2) обґрунтування процесу навчання, тобто, як викладається навчальний матеріал.

На думку науковців, традиційна система навчання майбутніх філологів-перекладачів в системі вищої освіти України має ряд недоліків, а саме [5]:

- активність викладача і пасивність студента, що не сприяє розвитку критичного мислення та самостійності здобувачів вищої освіти;
- орієнтованість навчальної програми на середнього студента, що не враховує індивідуальні особливості кожного здобувача вищої освіти;
- представлення інформації в абстрактно-логічній формі, що ускладнює її розуміння здобувачами вищої освіти;
- переважання репродуктивних методів навчання, що не сприяє розвитку творчого мислення та навичок вирішення проблем здобувачами вищої освіти;
- позбавлена гнучкості структура навчальних занять, що не дозволяє задіяти в навчальному процесі всі види діяльності здобувачів вищої освіти;
- нераціональне використання часу на організацію продуктивної діяльності здобувачів вищої освіти, що призводить до пропуску важливих моментів навчального процесу;
- брак застосування інноваційних технологій навчання, інтерактивних методів, що ускладнює засвоєння теоретичного матеріалу та практичних навичок здобувачів вищої освіти.
- відсутність методичних і методологічних підходів та принципів, які б оптимізували формування цілісності й системності знань.

Водночас, науковці відзначають, що поруч з усіма недоліками, традиційна система навчання накопичила значний позитивний потенціал та забезпечує високий рівень фундаментальної підготовки. Необхідним є лише творчо підійти до поєднання підходів до навчання та на основі традиційної фундаментальності освіти створити творчу особистість фахівця нового типу, який адекватно реагує на вимоги часу [1]. В сучасних умовах організація процесу навчання та методика викладання освітніх компонентів майбутнім філологам-перекладачам мають формувати усі необхідні перекладацькі компетентності, бути орієнтованими на навчання здобувачів вищої освіти всьому тому, що актуально сьогодні і буде необхідним для здійснення перекладацької діяльності в усіх формах її прояву в майбутньому.

Повномасштабне вторгнення на територію України й запровадження воєнного стану викликало низку нових викликів і проблем в побудові системи професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів, зокрема: інфраструктурних, фінансових, кадрового забезпечення, змісту та контенту професійної підготовки [16]. За таких умов особливо важливою є підтримка міжнародних партнерів, яка допомагає продовжувати модернізацію

вищої філологічної освіти та сприяє підвищенню ефективності професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів в Україні. Пошук шляхів та розробка механізмів подолання проблем і викликів системи вищої освіти в умовах агресії росії науковцями вже розпочато.

Успішність фахової реалізації філолога-перекладача залежить від рівня його професійної компетентності, яка розглядається науковцями як [11]:

- система якостей, наукових і практичних знань і вмінь, що дозволяють вирішувати професійні проблеми та типові професійні завдання, які виникають у професійних ситуаціях, використовуючи знання, професійний та життєвий досвід;

- готовність до професійної діяльності;

- здатність здійснювати професійну діяльність, виконувати професійні функції, вирішувати професійні завдання;

- показник ефективної професійної підготовки.

Під перекладацькою компетентністю науковці розуміють здатність перекладати тексти на фаховому рівні, оцінювати труднощі, пов'язані з розумінням тексту та його передачею мовою перекладу із урахуванням усіх вимог, що висуваються замовником, та обґрунтовувати свої рішення. Індикаторами перекладацької компетентності є знання, уміння та навички перекладу текстів незалежно від жанру, а також спеціальні знання, вміння та навички, необхідні при перекладі текстів певного жанру і стилю, в будь-якому одному або в декількох споріднених видах перекладу [3].

Філологи-перекладачі повинні бути професійно компетентними, тобто мати комплекс знань, вмінь і навичок серед яких дослідники виділяють [8]:

- інтегровані лінгвістичні та соціокультурні знання;

- знання термінології, метамови, теорії та практики перекладу;

- знання перекладознавства, текстолінгвістики, лінгвальних маркерів соціальних відносин та етики перекладу;

- знання типів іншомовних дискурсів, жанрових конвенцій, способів досягнення еквівалентності в перекладі та перекладацьких трансформацій;

- знання видів перекладу та галузевих знань;

- критичне, логічне, дивергентне, асоціативне та аналітичне мислення.

Дані складові професійної компетентності формуються та розвиваються в результаті аудиторної та самостійної роботи здобувачів вищої освіти під час навчання теорії перекладу, стратегіям, тактикам і практиці перекладу. На першому етапі здобувачі вищої освіти вивчають теоретичні основи перекладу, такі як перекладознавство, текстолінгвістика, лінгвальні маркери соціальних відносин та етика перекладу, навчаються перекладати різні типи текстів, включаючи наукові, технічні, художні та інші. На другому етапі здобувачі вищої освіти набувають практичних навичок перекладу, працюють над перекладом різних текстів під керівництвом викладачів, навчаються використовувати різні перекладацькі інструменти та ресурси.

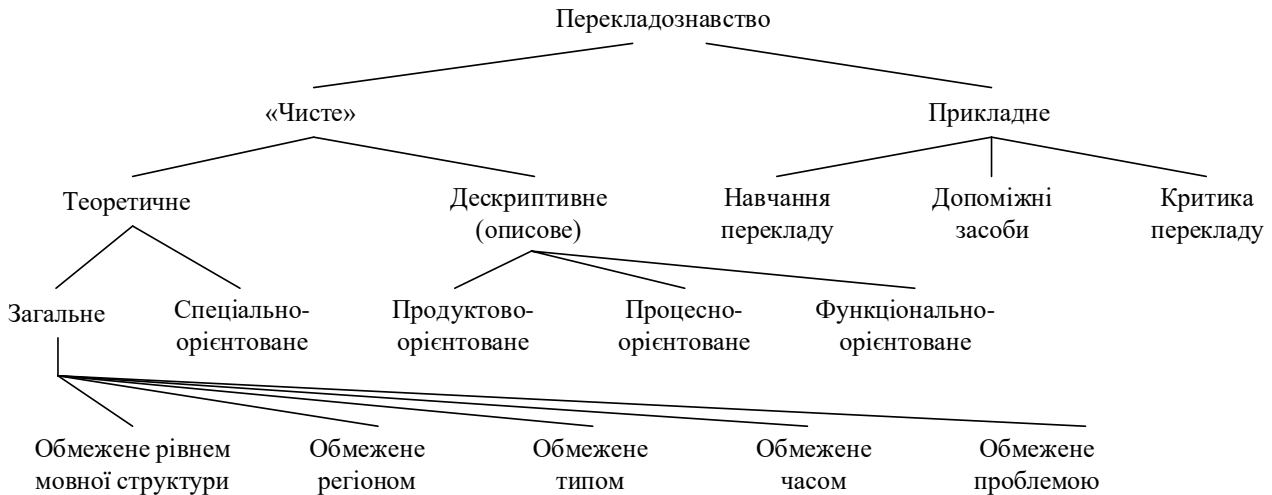
Основною метою процесу навчання перекладу у закладах вищої освіти є формування у здобувачів вищої освіти системи взаємопов'язаних компетенцій, які дозволять їм ефективно брати участь у діяльності щодо високоякісного забезпечення професійно-орієнтованої міжкультурної та міжмовної комунікації, тобто перекладацької компетентності.

Результатами, які підтверджують сформованість у філолога-перекладача професійної перекладацької компетентності, є наявність наступних здатностей [10]: оперувати видами та типами перекладу; використовувати лексичні, граматичні, стилістичні трансформації з метою забезпечення адекватності перекладу; інтерпретувати та зіставляти мовні та літературні явища; використовувати різні методи і методики лінгвістичного аналізу текстів; створювати, редагувати і перекладати тексти професійного змісту державною та іноземною мовами; порівнювати мовні та літературні факти, явища, оригінали творів (мови яких вивчаються). Після закінчення навчання в закладі вищої освіти філологи-перекладачі

повинні бути здатними перекладати тексти з високою якістю, дотримуючись високих стандартів перекладацької діяльності.

Професійна реалізація філологів-перекладачів уможлиблюється завдяки наявності інтегрованого комплексу професійних знань і сформованості вмінь орієнтуватися та оперативно діяти, адекватно використовувати перекладацький інструментарій відповідно до умов праці та виду перекладу [4].

Відомий дослідник Дж. Голмс запропонував схему складових перекладознавства (рис. 1), яка стала загальновизнаною фундаментальною основою організації наукової діяльності та професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів.

Рис. 1. Структурна схема перекладознавства за Дж. Голмсом
Джерело: [4]

Вченим виокремлено дві складових перекладознавства – чисте та прикладне. Чисте перекладознавство має описувати реальні явища перекладу та розробляти принципи опису та пояснення цих явищ. Перше завдання виконується в межах дескриптивного перекладознавства, виконання другого завдання забезпечується теорією перекладу. Прикладне перекладознавство використовується як метод навчання іноземним мовам, метод перевірки володіння іноземним мовам та при підготовці професійних філологів-перекладачів у закладах вищої освіти.

Якісна професійна підготовка майбутніх філологів-перекладачів у закладах вищої освіти передбачає побудову процесу навчання на основі інтегрованого підходу до змісту навчання з виконанням здобувачами вищої освіти інтегрованих практичних завдань, які засновані на автентичному матеріалі та спрямуванні на оволодіння професійною компетентністю [9]. Інтегрований підхід застосовується для набуття на теоретичних знаннях та практичних навичках.

Професійна підготовка майбутніх філологів-перекладачів у системі вищої освіти України, як правило, містить три основних складових, а саме:

- 1) теоретична підготовка з перекладознавства;
- 2) практика перекладу;
- 3) інформаційно-комп'ютерні технології перекладу.

Теоретична підготовка майбутніх філологів-перекладачів дозволяє їм з'ясувати закономірності процесу перекладу і факторів, які впливають на нього та визначають результат перекладу. В рамках теоретичної підготовки здобувачі вищої освіти опановують теоретичні положення перекладознавства як бази для набуття практичних вмінь і навичок перекладу, принципи перекладацької діяльності в залежності від сфери застосування, види та типи перекладу, основні перекладознавчі терміни, основні методи та моделі перекладу як засоби відтворення процесу перекладу, види перекладацьких (міжмовних) трансформацій тощо.

Практична підготовка у закладах вищої освіти є важливою ланкою в системі підготовки майбутніх філологів-перекладачів, яка надає їм можливість узагальнити та застосовувати у практичній діяльності теоретичні знання, здобуті у результаті вивчення теоретичних курсів з перекладознавства та сформуванню професійні перекладацькі компетентності.

Практична підготовка майбутніх філологів-перекладачів спрямована на ознайомлення їх з реаліями перекладацької роботи та залучення до участі у ній. Вона передбачає проведення практичних занять, майстер-класів, виконання перекладацьких проєктів, проходження практики. Практична підготовка відбувається завдяки тісній співпраці закладів вищої освіти з постачальниками перекладацьких послуг, замовниками перекладацьких послуг, професійними асоціаціями й закладами освіти країн, мови яких вивчаються в межах освітніх програм, виробниками перекладацьких інструментів.

На практичних заняттях здобувачі вищої освіти отримують можливість оволодіти необхідними навичками перекладу, зокрема:

- навичками роботи з різними типами текстів;
- навичками перекладу різних жанрів текстів;
- навичками роботи з перекладацькою термінологією;
- навичками роботи з перекладацькими програмами.

На майстер-класах здобувачі вищої освіти ознайомлюються з досвідом провідних перекладачів, дізнаються про особливості перекладу різних типів текстів, а також про особливості роботи в різних галузях перекладу. Виконуючи перекладацькі проєкти, здобувачі освіти закріплюють отримані теоретичні знання та практичні навички перекладу. Проходячи практику, здобувачі вищої освіти мають можливість безпосередньо залучитися до перекладацької роботи, отримати досвід роботи в перекладацьких компаніях, а також отримати допомогу професійних перекладачів.

Практика перекладу дозволяє підготувати здобувачів вищої освіти для роботи з текстами публіцистичного та наукового змісту, ознайомити з основними способами та особливостями перекладу прозових та поетичних творів, а також розвинути навички письмового та усного перекладу. Завдяки практиці перекладу формуються професійні перекладацькі компетентності та специфічні навички перекладацької діяльності, засвоюються необхідні теоретичні та практичні знання, поглиблюються знання іноземної мови шляхом збагачення словникового запасу спеціальною термінологією різних сфер діяльності, ознайомлення здобувачів вищої освіти із різними способами перекладу інтернаціоналізмів, реалій, власних назв, фразеологізмів, художніх засобів тощо. Практична підготовка майбутніх філологів-перекладачів є важливою частиною підготовки, оскільки вона дозволяє їм отримати необхідні навички та досвід, які необхідні для успішної роботи в перекладацькій галузі.

Актуальним напрямком в сучасній перекладацькій галузі, відповідно і в діяльності та навчанні філологів-перекладачів, є застосування інформаційно-комп'ютерних технологій. Застосування сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій у формуванні перекладацької компетентності сприяє виконанню основних завдань навчального процесу підготовки майбутніх філологів-перекладачів, а саме: активізація навчальної діяльності студента, реалізація індивідуального навчання, заощадження навчального часу, контрольованість результатів, залучення інноваційного міжнародного педагогічного досвіду, забезпечення передумов для ефективного застосування знань і навичок на практиці [6]. Продуктивне використання мультимедійних програм та інтернет-ресурсів здобувачами вищої освіти розширює й збагачує програму опанування професійних дисциплін, робить доступними різноманітні автентичні матеріали, посилює мотивацію студентів до навчання, оптимізує індивідуалізацію навчання й формує перекладацьку компетентність майбутнього філолога-перекладача.

Здобувачів вищої освіти в процесі навчання ознайомлюються із технологіями штучного інтелекту в сфері машинного та автоматизованого перекладу. Так, вони навчаються

застосовувати машинний переклад з однієї мови на іншу за допомогою комп'ютерних програм (Google Translate, Microsoft Translator, DeepL, PROMPT, SYSTRAN та інших), а також CAT-систем або програм автоматизованого перекладу, які допомагають філологу-перекладачу виконати переклад (Trados, SmartCAT, MemoQ, Wordfast, OmegaT, DéjàVu, Transit NXT Professional та інших).

Вдале поєднання теоретичної підготовки з практичною та отримання навичок застосування сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій перекладу формують у майбутніх філологів-перекладачів компетентності, які дозволять здійснювати професійний переклад будь-якого рівня.

Сучасна модель професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів в системі вищої освіти України передбачає застосування таких основних підходів:

- системний;
- комунікативний;
- особистісно-діяльнісний (комунікативно-діяльнісний);
- компетентнісний.

Одним із базових наукових підходів до побудови моделі вищої професійної підготовки філологів-перекладачів є системний підхід, який передбачає міжпредметну інтеграцію та проявляється у дидактиці перекладу. Міжпредметна інтеграція дозволяє змістити акцент із засвоєння готових знань на самостійну активну пізнавальну діяльність майбутніх філологів-перекладачів. Здобувачі вищої освіти залучаються до активної та інтерактивної пізнавально-дослідницької діяльності. З об'єктів навчання вони перетворюються на активних суб'єктів освітнього процесу.

У сучасній системі вищої освіти все більшого визнання отримує особистісно-орієнтоване навчання, за якого здобувач вищої освіти є не об'єктом, а суб'єктом навчального процесу, і головним завданням стає розвиток індивідуальних творчих здібностей, які розглядаються як базовий і професійно важливий компонент професійної компетентності фахівця. Особиста орієнтація навчання сприяє досягненню кінцевої мети підготовки майбутнього філолога-перекладача – формування професійної комунікативної компетентності, яка складається із сукупності знань, умінь і навичок, операцій з теоретичним і практичним матеріалом відповідно до комунікативних потреб процесу навчання.

Все більшого поширення набуває студентоцентрована професійна підготовка майбутніх філологів-перекладачів, яка базується на таких положеннях:

- 1) пріоритет цілей і цінностей здобувачів вищої освіти;
- 2) первинність діяльності учасників освітнього процесу;
- 3) процес освіти як спільна діяльність викладачів та здобувачів вищої освіти, що спрямована на індивідуальне самовдосконалення та розвиток їхніх особистісних якостей.

Особистісно-діяльнісний підхід передбачає орієнтацію навчання на всебічний розвиток особистості, він спрямований на становлення і розвиток повноцінної особистості здобувача вищої освіти, орієнтованої на успішну навчальну і майбутню професійну діяльність. Цей підхід передбачає активізацію особистісного досвіду здобувача вищої освіти, його участі в навчальному процесі, а також розвиток його самостійності, критичного мислення, творчості та інших необхідних навичок і вмінь. Особистісно-діяльнісний підхід до навчання перекладу є ефективним способом підготовки майбутніх філологів-перекладачів, які відповідають сучасним вимогам ринку праці. Цей підхід дозволяє здобувачам вищої освіти розвивати необхідні навички і вміння, а також навчатися самостійно і відповідально.

Комунікативний підхід до підготовки майбутніх філологів-перекладачів спрямований на розвиток у здобувачів вищої освіти комунікативних навичок, необхідних для успішної перекладацької діяльності. Комунікативні навички охоплюють знання мов і культур, а також вміння спілкуватися з людьми, розуміти їхні потреби та висловлювати свої думки та ідеї. Основним метою цього підходу є формування здатності ефективно та точно передавати інформацію з однієї мови на іншу, використовуючи письмовий або усний спосіб комунікації. Комунікативний підхід активно залучає студентів до комунікації у навчальному процесі,

сприяючи формуванню навичок, які необхідні для успішної професійної діяльності філологів-перекладачів. Цей підхід допомагає здобувачам вищої освіти стати більш компетентними та впевненими у своїх перекладацьких здібностях, забезпечує їх готовність працювати в різноманітних мовних середовищах і культурних контекстах.

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх філологів-перекладачів є сучасною та ефективною моделлю освітнього процесу, яка спрямована на розвиток здобувачів вищої освіти як професіоналів у сфері перекладу. Цей підхід зосереджений на розвитку компетентностей, тобто не лише знань та академічних навичок, але й практичних вмінь та навичок, необхідних для успішної професійної діяльності в сфері перекладу.

Спеціалізовані професійні компетентності допомагають філологам-перекладачам проводити дослідження, аналізувати тексти, виконувати переклади, писати наукові статті та спілкуватися з іншими в галузі філології. Поєднання професійних та неспеціалізованих («м'яких») компетентностей сприяє розвитку особистості філолога-перекладача, допомагають йому стати більш зрілим, емоційно та інтелектуально стабільним і гнучким. Формування ефективної моделі компетентностей філологів-здобувачів вищої освіти здійснюється за допомогою різноманітних форм та методів компетентнісної освіти. Аудиторна та самостійна робота побудована на принципах студентоцентрованого, проблемно-орієнтованого навчання з елементами дистанційного та змішаного навчання, використанням прийомів перевернутого навчання, а також навчання через членджі та сторітелінг. Виконання індивідуалізованої самостійної роботи здійснюється у формі кейсових завдань, есе та проєктів, що спрямоване на особистісне та професійне зростання [16].

Модернізація професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів в системі вищої освіти України потребує вирішення наступних завдань:

- Покращення теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти. Філологи-перекладачі повинні мати глибокі теоретичні знання з мовознавства, перекладознавства та інших суміжних дисциплін. Вони повинні знати про різні види перекладу, перекладацькі стратегії та техніки, а також про перекладацькі проблеми і труднощі.

- Розширення практичної підготовки здобувачів вищої освіти. Філологи-перекладачі повинні мати здатність перекладати різні види текстів: наукових, технічних, юридичних, економічних, публіцистичних, художніх тощо, мати навички усного перекладу.

- Формування навичок здобувачів вищої освіти щодо застосування інформаційно-комп'ютерних технологій. Сучасні філологи-перекладачі повинні вміти користуватися спеціальними перекладацькими програмами, працювати з електронними ресурсами, такими як перекладні словники, енциклопедії та бази даних.

- Розвиток творчих навичок здобувачів вищої освіти. Філолог-перекладач повинен бути творчою особистістю, здатною знаходити нестандартні рішення перекладацьких проблем, вміти узагальнювати, робити висновки, виражати думки авторів автентичних текстів в чіткій і зрозумілій формі.

- Удосконалення навичок здобувачів вищої освіти щодо роботи в команді. Філолог-перекладач часто працює в команді з іншими перекладачами, редакторами, рецензентами тощо. Він повинен вміти спілкуватися з ними, координувати свої дії та приймати спільні рішення.

Вирішенню поставлених завдань сприятиме врахування сучасних тенденцій в організації та реалізації професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів, навчання в межах якої спрямовано на практичну підготовку за рахунок тісної співпраці закладів вищої освіти з [12]:

- 1) постачальниками перекладацьких послуг;
- 2) замовниками перекладацьких послуг;
- 3) професійними перекладацькими асоціаціями;
- 4) університетами країн, мова яких вивчається в межах освітньої програми;
- 5) розробниками засобів автоматизації перекладів.

Створення умов для якісної професійної підготовки філологів-перекладачів в системі вищої освіти потребує збільшення кількості навчальних годин практики перекладу, запровадження або розширення в освітніх програмах курсів перекладознавства, комп'ютерної грамотності, міжкультурної комунікації, запрошення для викладання перекладачів-практиків, організації стажування здобувачів вищої освіти в перекладацьких компаніях.

Перекладацька професія постійно розвивається, складність перекладацької діяльності збільшується, вимоги до перекладачів та перекладу зростають, тому система професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів потребує модернізації, а самі філологи-перекладачі і після закінчення закладу вищої освіти повинні продовжувати професійно розвиватися, навчатися протягом життя і підвищувати свою кваліфікацію.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Традиційна система професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів в системі вищої освіти України має ряд недоліків, водночас, накопичено значний позитивний потенціал, який забезпечує високий рівень фундаментальної підготовки. Необхідним є поєднання традиційних та новітніх підходів, форм і методів навчання, яке дозволить сформувати творчу особистість філолога-перекладача нового типу, який адекватно реагує на вимоги часу.

Україна поступово інтегрується у європейський та світовий освітній простір, що вимагає перегляду системи та змісту професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів. Важливо враховувати досвід інших європейських країн при складанні освітніх програм і впроваджувати актуальні форми, методи і методики формування професійної перекладацької компетентності майбутніх філологів-перекладачів.

Повномасштабне вторгнення викликало низку нових викликів і проблем професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів в системі вищої освіти України. Пошук шляхів їх подолання потребує подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Петрова Т. М., Барбанюк О. О. Сучасні методики підготовки майбутніх філологів-перекладачів : досвід ЗВО. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2022. № 23. С. 28–33. DOI: <https://doi.org/10.31891/2415-7929-2022-23-6>.
- [2] Бесєдіна Є. В. Модернізація професійної підготовки майбутніх перекладачів в умовах диверсифікації університетської освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Ялта, 2010. 23 с.
- [3] Бідюк Н. М. Особливості формування перекладацької компетентності майбутніх учителів іноземної мови та літератури. Слобожанський науковий вісник. Серія : Філологія. 2023. Вип. 1. С. 36–42. DOI: <https://doi.org/10.32782/philspu/2023.1.7>
- [4] Holmes J. S. The Name and nature of Translation Studies. Papers on Literary Translation and Translation Studies. Amsterdam & Atlanta: Rodopi, 1988. P. 67–80.
- [5] Григоренко Т. Формування майбутнього вчителя-філолога в умовах освітньо-комунікативного середовища ЗВО. Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. 2020. № 9 (103). С. 130–140. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2020.09/130-140>.
- [6] Іваницька Н. Б. Формування перекладацької компетенції в аспекті використання новітніх інформаційних технологій. 2006. URL: <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed/2006/txt/06inbnit.php> (дата звернення: 08.08.2023).
- [7] Ігнатенко В. Д. Використання сучасних інформаційних технологій у підготовці майбутніх філологів. Іноземні мови. 2020. № 1/2020 (101). С. 37–42.
- [8] Іконнікова М. В. Професійна підготовка філологів у контексті лінгвістичної глобалізації. Молодий вчений. 2017. № 3 (43). С. 382–385.
- [9] Максименко Л. О. Втілення сучасних підходів у процес формування у філологів-перекладачів компетентності у письмовому перекладі наукових текстів. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія : Педагогічні науки. 2017. Вип. 58. С. 93–101.
- [10] Олексієнко Л. А. Проблеми змісту професійної підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти України та можливі шляхи їх розв'язання. Вісник КрНУ ім. М. Остроградського. 2019. Вип. 3 (116). С. 33–38.

- [11] Савка І. Структура підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти на засадах інтеграції. Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. 2021. № 4 (108). С. 220–231. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2021.04/220-231>.
- [12] Фабрична Я. Г. Сучасні тенденції у професійній підготовці майбутніх перекладачів. Вісник університету ім. Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2021. № 2 (22). С. 284–290. DOI: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2021-2-22-31>.
- [13] Офіційний сайт Вищої ради юристів України. URL: <https://ukrlawcouncil.org/> (дата звернення: 08.08.2023).
- [14] Національний класифікатор України «Класифікатор професій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> (дата звернення: 08.08.2023).
- [15] Герасименко Ю. А., Богуславська Л. Г., Макогончук Н. В. Дилеми та виклики філологічної освіти в умовах воєнного стану в Україні та підтримка з боку країн ЄС. Академічні візії. 2023. Вип. 19. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/316> (дата звернення: 08.08.2023). DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7840254>.
- [16] Довгань Л. І. Модель компетентностей сучасного філолога-випускника закладу вищої освіти. Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. Вип. 52. Т. 1. С. 232–237. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-1-34>.

APPROACHES AND TRENDS OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PHILOLOGISTS-TRANSLATORS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM

Dovhan Larysa Ivanivna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Foreign Philology and Translation

Vinnitsia Institute of Trade and Economics of the State University of Trade and Economics,

Vinnitsia, Ukraine

ORCID ID: 0000-0003-4742-6570

laradovhan@ukr.net

Abstract. The article summarizes the experience of professional training of future philologists-translators in institutions of higher education. The issue of regulatory and legal regulation of professional training and activities of philologists-translators in Ukraine is highlighted. It is substantiated that the increase in demand for translation services and changes in requirements for translators led to the need for changes in the system and process of professional training of future philologists-translators in institutions of higher education. The main shortcomings of the traditional system of training future philologists-translators in the system of higher education are presented. It is noted that despite all the shortcomings, the traditional education system has accumulated significant positive potential and provides a high level of fundamental training. Attention is focused on the fact that the success of the professional implementation of a philologist-translator depends on the level of his professional competence, and its components are given. The main components of the professional training of future philologists-translators in the higher education system of Ukraine are characterized. It was determined that a successful combination of theoretical and practical training and the acquisition of skills in the application of modern information and computer translation technologies form competences in future philologists-translators that will allow professional translation at any level. The main approaches of the modern model of professional training of future philologists-translators in the higher education system of Ukraine are considered. The main tasks to be solved by the modernization of the professional training of future philologists-translators in the system of higher education of Ukraine are outlined. Current trends in the organization and implementation of professional training of future philologists-translators are highlighted, the training within which is aimed at practical training due to close cooperation of higher education institutions with stakeholders. It was noted that the full-scale invasion of the Russian Federation caused a number of new challenges and problems in the professional training of future philologists-translators in the higher education system of Ukraine, and the search for ways to overcome them requires further scientific research.

Key words: philologist-translator; higher education; professional training; professional competence.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Petrova, T. M., Barbaniuk, O. O. (2022). Suchasni metodyky pidhotovky maibutnikh filolohiv-perekladachiv : dosvid ZVO [Modern methods of preparation of future philologists-translators : experience of higher education institutions]. Aktualni problemy filolohii ta perekladознавства – Current issues of linguistics and translation studies, 23, 28–33 [in Ukrainian].

- [2] Besedina, Ye. V. (2010). Modernizatsiia profesiinoi pidhotovky maibutnikh perekladachiv v umovakh dyversyfikatsii universytetskoï osvity [Modernization of professional training of future translators in the conditions of diversification of university education]. Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk – Author's abstract thesis for obtaining degree of candidate of ped. sciences : 13.00.04. Yalta [in Ukrainian].
- [3] Bidyuk, N. M. (2023). Osoblyvosti formuvannia perekladatskoï kompetentnosti maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy ta literatury [The distinctive features of translation competence development in pre-service training of foreign language and literature teachers]. Slobozhanskyi naukovyi visnyk. Seriia : Filolohiia – Slobozhan Scientific Bulletin. Philology series, 1, 36–42 [in Ukrainian].
- [4] Holmes, J. S. (1988). The name and nature of translation studies. papers on literary translation and translation studies. Amsterdam & Atlanta: Rodopi, 67–80 [in English].
- [5] Hryhorenko, T. (2020). Formuvannia maibutnoho vchytelia-filoloha v umovakh osvitno-komunikatyvnoho seredovyschcha ZVO [Formation of the future teacher-philologist in the conditions of the educational and communicative environment of higher education institutions]. Pedagogichni nauky : teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences : theory, history, innovative technologies, 9 (103), 130–140 [in Ukrainian].
- [6] Ivanytska, N. B. (2006). Formuvannia perekladatskoï kompetentsii v aspekti vykorystannia novitnikh informatsiinykh tekhnolohii [Forming of translating ability by using state-of-the-art informational technology. URL: <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed/2006/txt/06inbnit.php> (Last accessed: 08.08.2023) [in Ukrainian].
- [7] Ihnatenko, V. D. (2020). Vykorystannia suchasnykh informatsiinykh tekhnolohii u pidhotovtsi maibutnikh filolohiv [Use of modern information technologies for training philologists]. Inozemni movy – Foreign languages, 1/2020 (101), 37–42 [in Ukrainian].
- [8] Ikonnikova, M. V. (2017). Profesiina pidhotovka filolohiv u konteksti linhvistychnoi hlobalizatsii [Linguists' professional training in the context of linguistic globalization]. Molodyi vchenyi – A young scientist, 3 (43), 382–385 [in Ukrainian].
- [9] Maksymenko, L. O. (2017). Vtilennia suchasnykh pidkhodiv u protses formuvannia u filolohiv-perekladachiv kompetentnosti u pysmovomu perekladi naukovykh tekstiv [Implementation of modern approaches in the process of formation of translators-philologists competence of scientific texts rendering]. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedagogichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova. Pedagogichni nauky – Scientific journal of the NPU named after M. P. Drahomanov. Series : Pedagogical sciences, 58, 3–101 [in Ukrainian].
- [10] Oleksiienko, L. A. (2019). Problemy zmistu profesiinoi pidhotovky maibutnikh perekladachiv u zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy ta mozhyly shliakhy yikh rozviazannia [Problems of the content of future translators training in establishments of higher education of Ukraine and possible ways to their solution]. Visnyk KrNU im. M. Ostrohradskoho – Bulletin of KrNU named after M. Ostrogradskyi, 3 (116), 33–38 [in Ukrainian].
- [11] Savka, I. (2021). Struktura pidhotovky maibutnikh perekladachiv u zakladakh vyshchoi osvity na zasadakh intehtatsii [Structure of training of future translators in institutions of higher education on the basis of integration]. Pedagogichni nauky : teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences : theory, history, innovative technologies, 4 (108), 220–231 [in Ukrainian].
- [12] Fabrychna, Ya. G. (2021). Suchasni tendentsii u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh perekladachiv [Modern trends in professional training of future translators]. Visnyk universytetu im. Alfreda Nobelia. Seria «Pedagogika i psykholohiia» – Bulletin of the University named after Alfred Nobel. Series «Pedagogy and Psychology», 2(22), 284–290 [in Ukrainian].
- [13] Ofitsiinyi sait Vyshchoi rady yurystiv Ukrainy [Official website of the Higher Council of Lawyers of Ukraine]. URL: <https://ukrlawcouncil.org/> (Last accessed: 08.08.2023) [in Ukrainian].
- [14] Natsionalnyi klasyfikator Ukrainy «Klasyfikator profesii» [National Classifier of Ukraine «Profession Classifier»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> (Last accessed: 08.08.2023) [in Ukrainian].
- [15] Herasymenko, Yu. A., Bohuslavska, L. H., Makohonchuk, N. V. (2023). Dylemy ta vyklyky filolohichnoi osvity v umovakh voiennoho stanu v Ukraini ta pidtrymka z boku krain YeS [Dilemmas and challenges of philological education during martial law in Ukraine and support of the EU]. Akademichni vizii – Academic visions, 19. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/316> (Last accessed: 08.08.2023) [in Ukrainian].
- [16] Dovhan, L. I. (2022). Model kompetentnostei suchasnoho filoloha-vypuskyka zakladu vyshchoi osvity [The model of competencies of a modern philologist-graduate of the higher education institution]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Humanities science current issues, 2022, 52, 1, 232–237 [in Ukrainian].